

УДК 330.322

DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2023-5-51-59>

Ляшук Назарій,
*аспірант кафедри управління
охороною здоров'я та публічного
адміністрування Національного
університету охорони здоров'я
України імені П.Л. Шупика*

Liashuk Nazarii,
*Graduate student of the Department of
Healthcare Management and Public
Administration of Shupyk National
Healthcare University of Ukraine*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8221-9580>

ОСНОВНІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНДИКАТИВНОГО ПЛАНУВАННЯ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ

THE MAIN REGULATORY AND LEGAL FRAMEWORK FOR THE INDICATIVE PLANNING IMPLEMENTATION TO REALIZE INVESTMENT PROJECTS

Анотація. Дослідження присвячене вивченню нормативно-правової бази, яка регулює здійснення індикативного планування інвестиційних проєктів. Індикативне планування – це методологія оцінки життєздатності та доцільності інвестиційних проєктів, яка передбачає детальний аналіз структури проєкту, цілей, методів дослідження та практичної значущості. В дослідженні розглядаються ключові компоненти структури та окреслюється значення кожного з них. Актуальність теми полягає в тому, що індикативне планування є важливим інструментом, який використовується урядами та бізнесом для регіонального розвитку.

Мета дослідження – забезпечити комплексне розуміння нормативно-правового середовища, яке лежить в основі індикативного планування. Методи дослідження та результати, що обговорюються в даному дослідженні, мають на меті пролити світло на різні підходи, що використовуються для здійснення індикативного планування, а також на результати цих методів у різних контекстах. Вони включають аналіз нормативно-правового забезпечення, критичний аналіз літератури, методи індукції та дедукції, що дозволили знайти підстави нормативно-правового регулювання для індикативних планів. Результати дослідження відображають перелік нормативно-правових документів, що регулюють планування розвитку країни, регіонального та інвестиційного розвитку, а також показують напрями удосконалення нормативно-правового забезпечення з метою індикативного планування.

Доведено, що закони та нормативні акти, що регулюють індикативне планування в Україні, створюють всеосяжну основу для розробки та реалізації інвестиційних планів. Основна нормативно-правова база для впровадження індикативного планування інвестиційних проєктів зазвичай включає закони та підзаконні акти, які регулюють розробку, реалізацію, моніторинг та оцінку інвестиційних планів. В Україні, наприклад, законодавча база здебільшого націлена на регіональний розвиток та розвиток економіки загалом. Проблемою є те, що індикативного планування, тобто цільового планування як такого не здійснюється, а тому інвестиційні проєкти можуть відчувати брак нормативно-правового забезпечення для успішної реалізації в Україні. Інші закони та нормативні акти, які можуть регулювати індикативне планування, включають

закони про інвестиційну діяльність, іноземні інвестиції, зовнішньоекономічну діяльність та стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки. Разом з тим вкрай бракує формування нормативно-правової бази для інвестиційного розвитку регіонів, яке безпосередньо пов'язано із реалізацією конкретних проєктів.

Ключові слова: індикативне планування, інвестиції, нормативно-правове регулювання, регіональний розвиток.

Abstract. The research is devoted to studying the regulatory framework governing the implementation of indicative planning of investment projects. Indicative planning is a methodology for assessing the viability and feasibility of investment projects, which involves a detailed analysis of the project structure, objectives, research methods, and practical significance. The study examines the key components of the structure and outlines the importance of each of them. The topic's relevance is that indicative planning is an important tool governments and businesses use for regional development.

The purpose of the study is to provide a comprehensive understanding of the regulatory environment underlying indicative planning. The research methods and findings discussed in this study aim to shed light on the different approaches used to implement indicative planning and the results of these methods in different contexts. They include analysis of the legal framework, critical literature review, induction, and deduction methods, which allowed us to find the legal basis for indicative plans. The study results reflect the list of regulatory documents governing the planning of the country's development, regional and investment development, and also show the directions of improvement of regulatory support for indicative planning.

The article proves that the laws and regulations governing indicative planning in Ukraine create a comprehensive basis for the development and implementation of investment plans. The main regulatory framework for the implementation of indicative planning of investment projects usually includes laws and by-laws that regulate the development, implementation, monitoring and evaluation of investment plans. In Ukraine, for example, the legislative framework is mostly aimed at regional development and the development of the economy in general. The problem is that indicative planning, that is, target planning as such, is not carried out, and therefore investment projects may lack regulatory and legal support for successful implementation in Ukraine. Other laws and regulations that may regulate indicative planning include laws on investment activity, foreign investment, foreign economic activity and stimulation of investment activity in priority sectors of the economy. At the same time, the formation of a regulatory and legal framework for the investment development of regions, which is directly related to the implementation of specific projects, is extremely lacking.

Keywords: indicative planning, investment, legal and regulatory framework, regional development

Постановка проблеми. Індикативне планування – це процес, який використовується урядами для спрямування інвестиційних рішень на ключові пріоритетні сфери. Він передбачає розробку інвестиційних планів, які встановлюють цілі та пріоритети використання ресурсів, але не визначають конкретних заходів або дій для досягнення цих цілей. Розробка та реалізація індикативних планів інвестиційних проєктів вимагає наявності нормативно-

правової бази, яка б регулювала процес планування та забезпечувала дотримання вимог законодавства.

Розуміння нормативно-правової бази для впровадження індикативного планування є важливим для ефективної реалізації інвестиційних планів та успіху інвестиційних проєктів. Дотримання законодавчих вимог є важливим для успішної реалізації індикативного планування, оскільки недотримання нормативно-правових вимог може призвести до юридичних проблем або затримок. Крім того, розуміння правової бази може допомогти забезпечити належне залучення зацікавлених сторін, врахування їхніх проблем та інтересів, а також ефективний і раціональний розподіл ресурсів.

У цьому контексті важливо проаналізувати закони та нормативно-правові акти, що регулюють індикативне планування, а також вивчити приклади країн, які впровадили індикативне планування для інвестиційних проєктів. Це допоможе краще зрозуміти вплив індикативного планування на інвестиційні проєкти та економіку, а також фактори, які сприяють його успіху чи невдачі.

Це дослідження містить огляд правових, економічних та соціальних умов для інвестиційної діяльності в Україні.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Питання нормативно-правового регулювання індикативного планування інвестиційних проєктів не є достатньо висвітленим у науковій літературі. Однак декілька праць, присвячених індикативному плануванню, вартують особливої уваги. Це праця Мордовцева О.[8], в якій показано особливості індикативної планування адміністративних районів, де основний акцент здійснюється на регіональному плануванні інвестиційної діяльності. Козловський С. [7] показав методичні основи розробки системи індикативної планування у регіоні, зокрема етапи здійснення індикативної планування. Тимошук М. [6] показав шляхи збалансованого розвитку регіонів з використанням індикативної планування. Також вартує уваги підручник Гук О. [3], який широко висвітлює нормативно-правові основи інновації інвестиційного розвитку країни із врахуванням індикативної планування. В дослідженні також використовувалось нормативно-правове забезпечення для побудови регіональних інвестиційних планів. Попри наявні наукові джерела питання обґрунтування необхідності нормативно-правового регулювання індикативна планування не є відображеним у науковій літературі, саме тому поточне дослідження має вагому наукову цінність.

Мета дослідження – показати значення нормативно-правового регулювання індикативного планування для реалізації інвестиційних проєктів.

Виклад основного матеріалу. В Україні індикативне планування регулюється насамперед Законом України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [1]. Починаючи з 2001 р., державний індикативний план отримав назву «Державна програма економічного і соціального розвитку України». В Україні найважливішим об'єктом індикативного планування є регіони [7].

Методику, технологію та організацію індикативного планування слід будувати відповідно до ринкових відносин, щоб забезпечити ефективне функціонування регіональної економіки. Саме тому Державні програми економічного і соціального розвитку кожен регіон проводить незалежно, відповідно і створює свої регулятивні документи – програми, яких дотримується. Основним загально регіональним регулювальним нормативним актом індикативного планування регіонального розвитку є Постанова Кабінету Міністрів

«Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки» [4].

Перелічене законодавство не визначає суті індикативного планування, однак в цілому індикативне планування покликане забезпечити загальну основу для прийняття інвестиційних рішень та спрямувати розподіл ресурсів на ключові пріоритетні напрямки. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України відповідає за координацію розробки індикативних планів інвестиційних проєктів. Міністерство співпрацює з іншими відповідними державними установами, такими як Державне агентство з інвестицій та управління національними проєктами України, для визначення пріоритетних сфер інвестування та розробки планів, що відповідають національним цілям розвитку.

Окрім Закону про планування, на індикативне планування інвестиційних проєктів в Україні можуть впливати й інші закони та нормативно-правові акти. Наприклад, Закон України «Про державно-приватне партнерство» забезпечує правову основу для державно-приватного партнерства і може впливати на розробку та реалізацію індикативних планів для проєктів, які передбачають участь приватного сектору [2].

Загалом, законодавча база для індикативного планування в Україні забезпечує основу для розробки інвестиційних планів, які підтримують національні цілі розвитку та спрямовують розподіл ресурсів на пріоритетні сфери. Однак ефективна реалізація цих планів залежить від таких факторів, як спроможність уряду, залучення зацікавлених сторін та наявність ресурсів.

Закон «Про інвестиційну діяльність» встановлює рамки інвестиційної діяльності в Україні, а чинна правова система налічує понад 100 законів та підзаконних актів, що регулюють інвестиційну діяльність. Серед законів, на які звертається увага в тексті, – Закон України «Про інвестиційну діяльність», Закон України «Про режим іноземного інвестування» та Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок». У тексті даних законів окреслено права суб'єктів інвестиційної діяльності та інвесторів, зокрема, право визначати цілі та напрями інвестування, право володіти, користуватися та розпоряджатися об'єктами і результатами інвестиційної діяльності. У тексті також зазначається, що інвестиції стали невід'ємною частиною суспільного виробництва і охоплюють такі стадії, як залучення, вкладення ресурсів, відтворення, реінвестування або вилучення з обігу. Загалом текст містить короткий огляд правових та економічних засад інвестиційної діяльності в Україні [3].

Закони та нормативні акти, що регулюють індикативне планування в Україні, створюють основу для розробки, впровадження, моніторингу та оцінки інвестиційних планів. Нижче наведено деякі ключові аспекти законодавчої бази, які впливають на індикативне планування:

1. **Планові документи.** Індикативне планування вимагає розробки Національної стратегії розвитку, яка визначає ключові цілі та пріоритети розвитку країни. Національна стратегія розвитку слугує основою для розробки інших планових документів, у тому числі індикативних планів інвестиційних проєктів для окремих регіонів. Ці планові документи повинні розроблятися за участю зацікавлених сторін та узгоджуватися з цілями і пріоритетами, визначеними в Національній стратегії розвитку.
2. **Процес розробки.** Закон «Інвестиційна діяльність» вимагає, щоб розробка інвестиційних планів ґрунтувалася на ретельному аналізі соціальних, економічних та екологічних умов на території, де будуть

здійснюватися інвестиції. Інвестиційні плани повинні також враховувати інтереси зацікавлених сторін, включаючи місцеві громади, і повинні розроблятися за погодженням з цими сторонами. Разом з тим для ефективної реалізації проєктів необхідно створювати такі нормативно-правові акти, які створюють передумови для громадського обговорення інвестиційних проєктів та затвердження відповідними органами влади.

3. **Реалізація та моніторинг.** Після того, як індикативний план інвестиційного проєкту розроблено та затверджено, відповідний державний орган несе відповідальність за забезпечення його ефективної реалізації. Це може передбачати координацію дій з іншими державними органами, партнерами з приватного сектору та місцевими громадами для забезпечення ефективного розподілу ресурсів та реалізації проєкту відповідно до плану. Важливо створювати такі нормативно-правові акти індикативного планування, які вимагають, щоб інвестиційні плани підлягали регулярному моніторингу та оцінці для забезпечення їхньої актуальності та ефективності з плином часу.
4. **Фінансування.** Законодавча база індикативного планування в Україні включає положення щодо фінансування інвестиційних проєктів. Закон «Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні» [6] містить вказівки щодо розподілу державних коштів на інвестиційні проєкти, в тому числі на розробку індикативних планів. Закон також передбачає використання державно-приватного партнерства як засобу фінансування інвестиційних проєктів, що може допомогти залучити інвестиції та досвід приватного сектору до розробки та реалізації цих проєктів.

Процес реалізації індикативного планування інвестиційних проєктів включає кілька ключових етапів.

- **Розробка плану.** Першим кроком у процесі імплементації є розробка індикативного плану інвестиційного проєкту. Для розробки ефективних цільових програм для регіонального розвитку важливо передбачити заходи, які сприятимуть взаємовигідній співпраці між місцевою владою, бізнесом та населенням району. У районах, де відсутні великі підприємства або перспективи розвитку значної промисловості, слід зосередитися на стимулюванні розвитку малого та середнього бізнесу. Це допоможе створити нові робочі місця та збільшити місцеві податки. Однак, як свідчить статистика, більшість малих підприємств є збитковими через різні фактори, такі як низька професійна кваліфікація керівництва та працівників, корупція у фіскальних структурах.
- **Аналіз цільових програм.** Після розробки індикативного плану наступним кроком є аналіз цільових програм для подальшого розподілу ресурсів, необхідних для його реалізації. Аналіз цільових програм підтримки малого та середнього підприємництва в регіонах дозволяє виділити кілька ключових заходів, спрямованих на вдосконалення процедури реєстрації суб'єктів господарювання та видачі дозвільних документів. Хоча важливо відкрити якомога більше малих підприємств, не менш важливо спрямувати їхню діяльність на вирішення основних стратегічних завдань розвитку району. На жаль, чинні програми містять мало положень щодо залучення малого бізнесу до процесів планування або залучення підприємців до великих проєктів з реформування та розвитку інфраструктури.

- **Реалізація проєкту.** Після того, як ресурси зібрані, проєкт можна починати реалізовувати. Для ефективної реалізації індикативних планів регіонального розвитку необхідно включити положення про державно-приватне партнерство (ДПП), фінансовий захист та стимули, а також гарантії для підприємців. Це сприятиме активній участі бізнесу в процесі планування. Крім того, адміністративні механізми, такі як державний контроль над монопольними ринками, квотування, митні збори, ліцензування, регулювання цін і заробітної плати, а також пряма фінансова підтримка підприємств, мають вирішальне значення для досягнення цілей індикативного розвитку. Інституційні інструменти, такі як регіональні комітети з економічних реформ, ради з планування та різноманітні фонди, можуть сприяти активній взаємодії між урядом, бізнесом та громадськістю у розробці та впровадженні індикативних планів і програм.
- **Моніторинг та оцінка.** Протягом усього процесу реалізації проєкту необхідно проводити регулярний моніторинг та оцінку, щоб оцінити хід виконання проєкту та виявити будь-які проблеми або сфери, що потребують вдосконалення. Важливо постійно виявляти та аналізувати методологічні помилки в процесі розробки та реалізації програм індикативного розвитку, щоб забезпечити відповідність фактичних результатів виконання запланованих завдань стратегічним цілям. Такі помилки можуть негативно вплинути на економіку та соціальний розвиток регіонів. Тому експертний аналіз програм інвестиційного розвитку є не менш важливим, ніж сам процес планування.

Загалом, процес реалізації індикативного планування інвестиційних проєктів вимагає ретельного планування, розподілу ресурсів, а також моніторингу та оцінки, щоб забезпечити ефективну реалізацію проєкту та досягнення його цілей. Сьогодні дану процедуру більшою мірою визначає закон України про «Інвестиційну діяльність», однак даний закон не визначає механізми, шляхи та методи цільового, тобто індикативного планування.

Для подолання посткризових тенденцій та сприяння економічному зростанню в сучасних умовах необхідний системний підхід, який включає цільовий механізм підтримки пріоритетних напрямів економічного розвитку [6]. Для того, щоб індикативне планування було ефективним, необхідно впроваджувати не просто державні програми регіонального розвитку, а конкретні проєкти реалізації інвестиційних проєктів.

Важливо уникати узагальнення зусиль у сфері розвитку і натомість зосередитися на чіткому визначенні конкретних сфер для інвестування. Без чіткого фокусу ресурси можуть бути розпорочені, а вигоди від розвитку можуть бути обмеженими або не реалізованими взагалі. Тому держава повинна визначити пріоритетні сфери для інвестування та розробити нормативно-правову базу для реалізації проєктів у цих сферах.

Для досягнення ефективного державного регулювання індикативного планування інвестиційних проєктів необхідно чітко визначити та встановити їх нормативно-правове забезпечення. Така підтримка повинна включати в себе положення про інвестиційні проєкти, планування структури та діяльності інституційних органів, технічну, фінансову допомогу.

Положення про інвестиційні проєкти:

- методичні рекомендації щодо планування та розробки інвестиційних проєктів;

- посібник з фінансування проєктів;
- правові рамки для реалізації проєкту.

Інституційні органи:

- агенції сприяння інвестиціям для сприяння залученню інвестицій в регіон;
- банки розвитку для забезпечення фінансування інвестиційних проєктів.

Фінансова допомога:

- Допомога у забезпеченні фінансування інвестиційних проєктів через кредитні програми, гранти або інші форми фінансування.

Створюючи нормативно-правову базу для інвестиційних проєктів та інституційні органи для їх підтримки, держава може забезпечити відповідальну та сталу розробку інвестиційних проєктів. Керівні принципи та нормативно-правова база допоможуть забезпечити розробку та реалізацію інвестиційних проєктів відповідно до потреб регіону, в той час як інституційні органи можуть надати допомогу у фінансуванні та технічних аспектах реалізації проєктів.

Крім того, слід створити регуляторні органи, такі як природоохоронні та будівельні регулятори, для забезпечення дотримання екологічних стандартів та стандартів безпеки. Ці органи можуть допомогти забезпечити, щоб інвестиційні проєкти розроблялися у відповідальній і сталій спосіб.

Таким чином, державне регулювання індикативного планування інвестиційних проєктів є важливим для комплексного індикативного планування та цільового розвитку регіонів. Чітке зосередження уваги на конкретних сферах для інвестування та нормативно-правова база для підтримки реалізації інвестиційних проєктів можуть забезпечити ефективно та стале використання ресурсів. Крім того, створення інституційних органів та регуляторних органів може сприяти реалізації інвестиційних проєктів, забезпечуючи при цьому дотримання екологічних стандартів та стандартів безпеки [8].

Висновки. Отже, закони та нормативні акти, що регулюють індикативне планування в Україні, створюють всеосяжну основу для розробки та реалізації інвестиційних планів. Основна нормативно-правова база для впровадження індикативного планування інвестиційних проєктів зазвичай включає закони та підзаконні акти, які регулюють розробку, реалізацію, моніторинг та оцінку інвестиційних планів. В Україні, наприклад, законодавча база здебільшого націлена на регіональний розвиток та розвиток економіки загалом. Проблемою є те, що індикативного планування, тобто цільового планування як такого не здійснюється, а тому інвестиційні проєкти можуть відчувати брак нормативно-правового забезпечення для успішної реалізації в Україні. Інші закони та нормативні акти, які можуть регулювати індикативне планування, включають закони про інвестиційну діяльність, іноземні інвестиції, зовнішньоекономічну діяльність та стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки. Разом з тим вкрай бракує формування нормативно-правової бази для інвестиційного розвитку регіонів, яке безпосередньо пов'язано із реалізацією конкретних проєктів.

Список використаних джерел:

1. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України. Закон України від 23.03.2000 № 1602-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14#Text> (дата звернення: 15.08.2023).

2. Про державно-приватне партнерство. Закон України від 01.07.2010 № 2404-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text> (дата звернення: 17.10.2023).
3. Гук О.В., Шендерівська Л.П., Мохонько Г.А. Інвестування інноваційної діяльності: начальний посібник для здобувачів ступеня магістра за спеціальністю 073 Менеджмент. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Видавництво «Політехніка», 2022. 186 с.
4. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки. Постанова Кабінету Міністрів України; Стратегія від 05.08.2020 № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.08.2023).
5. Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні. Закон України від 17.12.2020 № 1116-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text>
6. Тимошук М.Р. Індикативне планування як основа збалансованого соціально-економічного розвитку. *Національний лісотехнічний університет України: науковий вісник*. Вип. 24.5. 2014. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2014/24_5/50.pdf (дата звернення: 17.10.2023).
7. Козловський С.В. Методичні основи розробки системи індикативного планування в регіоні. *Регіональна економіка*. Вип. 1. 2010. URL: http://re.gov.ua/re201001/re201001_032_KozlovskiySV.pdf (дата звернення: 17.10.2023).
8. Мордовцев О.С. Основи формування індикативного плану адміністративного району. № 7. 2014. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3189> (дата звернення: 15.08.2023).

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2000). Law on State Forecasting and Development of Programs of Economic and Social Development of Ukraine, № 1602-III. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14#Text> [in Ukrainian].
2. Verkhovna Rada of Ukraine (2010). Law on Public-Private Partnership, № 2404-VI. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text> [in Ukrainian].
3. Huk, O.V., Shenderivska, L.P., & Mokhonko, H.A. (2022). Investuvannia Innovatsiinoi Diialnosti: Pochatkovyi Posibnyk dlia Zdobuvachiv Stupenia Mahistra za Spetsialnistiu 073 Menedzhment [Investment in Innovative Activities: An Introductory Handbook for Master's Degree Students in Management]. Kyiv: KPI im. Ihoria Sikorskoho, Vydavnytstvo «Politekhnikha» [in Ukrainian].
4. Cabinet of Ministers of Ukraine (2020). Resolution on Approval of the State Strategy for Regional Development for 2021-2027, № 695. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
5. Verkhovna Rada of Ukraine (2020). Law on State Support for Investment Projects with Significant Investments in Ukraine, № 1116-IX. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text> [in Ukrainian].
6. Tymoshchuk, M.R. (2014). Indykatyvne Planuvannia yak Osnova Zbalansovanoho Sotsialno-Ekonomichnoho Rozvytku [Indicative Planning as the Basis for Balanced Socio-Economic Development]. *Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine*, 24.5. Retrieved from https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2014/24_5/50.pdf [in Ukrainian].

7. Kozlovskiy, S.V. (2010). *Metodychni Osnovy Rozrobky Systemy Indykatyvnoho Planuvannia v Rehioni* [Methodological Basis for the Development of an Indicative Planning System in the Region]. *Regional Economics*, 1. Retrieved from http://re.gov.ua/re201001/re201001_032_KozlovskiySV.pdf [in Ukrainian].
8. Mordovtsev, O.S. (2014). *Osnovy Formuvannia Indykatyvnoho Planu Administratyvnoho Raionu* [Basics of Forming an Indicative Plan for the Administrative District]. *Efficient Economy*, 7. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3189> [in Ukrainian].

Подано до редакції 18.10.2023 р.

Прийнято до друку 8.11.2023 р.